

Изгубеният рай. Една бавна агония

Марио Оливиери

ВИЗИИ

ВИЗИИ

*Марио Оливиери е професор по история на философията в Университета за чужденци в Перуджа, Италия. Основният му интерес е съсредоточен в генеалогията и историята на идеите в културата на Европа – от Античността до днес. Автор е на петнадесет книги, сред които: *Imago Dei. Il re giusto nel pensiero politico medievale, IX-XIV secolo (Imago Dei. Справедливият владетел в средновековната политическа мисъл, IX-XIV век, 1991); Come in uno specchio. Dall'oggettività alla soggettività del bello (Като в огледало. От обективността към субективността на красивото, 1999); Genealogia dell'idea di rivoluzione (Генеалогия на идеята за революция, 2003); Il male del mondo e gli equivoci del desiderio (Злото на света и двусмислята на желанието, 2005).**

В предлагания откъс целта на автора е да постигне мисленето и въображението на Колумб от една вътрешна перспектива, без разбирането на която цялото начинание по „откриването“ на Индиите изглежда просто като игра на случая. За Оливиери другостта е категория, чиято сложност красноречиво се проявява именно в опита ни да разберем собственото си културно минало.

Проф. Оливиери беше в България по покана на програма „България–Италия“ към ЮЗУ „Неофит Рилски“ и на Италианския институт за култура, София. В НБУ той прочете лекция на тема „Генеалогия на идеята за революция“, а в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – „Земният рай и новият свят. Пътуването като съдба“.

А. Ангелов

Епохата на Ренесанса е изпълнена с носталгия, така както е и обяна в сълзи за живота, който отлита, и смъртта, която унищожава всичко¹.

Двете чувства и нагласи са дълбоко свързани, макар и връзката съвсем да не е нова, тъй като именно скръбта по състоянието на щастие изостря усещането за време и тъгата поради пращната забрава, разпростряла се над хора и неща. Извикването и представянето на мястото на насладите, на райската градина, на радостния и спокоен ограден двор, който задържа във от себе си времето, промяната и смъртта, е следователно отчасти реакция спрямо мрачното разрушение на нещата и залеза на съществуването, но е същевременно остро и болезнено възприемане на промяната и смъртта в тяхната неизбежност и необходимост.

Затова, от една страна, ренесансовата епоха е най-пламенната и богата хранителка на изследвания и предусещания за рая, а от друга, е и времето, в което се изчерпва вярата и търсенето на рая, отначало дефиниран като забранен за смъртните, а после просто зачеркнат от културния и духовен хоризонт на Запада. Навярно израз на тази двойствена ситуация е призивът на Матео Мария Боярдо:

Салвадор Дали
Сънят на Христофор Колумб

Не ме оставяй, о, ти, мимолетен сън,
във който съм доволен да се заблуждавам
и на това, що съм лишен, да се наслаждавам.

Съзнанието за ониричната² фантастична природа на райското призоваване и очакване не носи със себе си отказ и изчезване на чувството и въображението, а по-скоро ги трансформира в субективни вярвания и визии, оставяйки все пак непокътната и силна носталгичната им природа и произход. Парадоксално, усилването на апокалиптичната нагласа и очакване, нарастващите и разпространяващи се перманентни тревоги на хилядолетието и епохалните му промени правят да избледнее и изчезне реалното и осезаемо, макар и непряко, присъствие на земния рай. Всъщност нарастването на интериоризацията паралелно с разширяването на субективността и индивидуализма превръщат именно във вътрешно съдържание, в проекция и въображение, в илюзия и надежда това, което дълги векове (и хилядолетия) хората са считали за реално и обективно в сигурността си, че това място (раят и подобни) е физическа точка на контакт и свързване между света на

хората и божествения свят. Започва люшкането между утешителния, макар и избледняващ илюзорен сън и надеждата, която все пак пропада в бездната, разтворила се между небето и земята и хранеща се с отсъствие и липса, за която носталгията, сякаш вече изпразнена от реално съдържание, остава само паметна бележка или глас. По такъв начин през XV и XVI век се разгаря последният буен пламък на търсенето и разпознаването на земния рай, съпътстван обаче от сянката на отказа и безсилието, конституирана от вероятно скромното и със сигурност безропотно повторение на недостижимостта на това райско място от страна на хората. По-късно далечината ще се превърне в несъществуване и на богатата хилядолетна представа за райската градина няма да ѝ остане друга съдба освен тази на репертоар от образи и съчетания от райски метафори. В модерния свят, който е свят на отсъствие и лишения, земният рай няма да има друга функция, освен да радва като мечта и чрез мечта ежедневната тъга, и в края на краищата да предоставя терминология и да образува прилагателни за туристическите агенции.

Земният рай и новият свят. Пътуването като съдба

В отчета за третото си пътуване към Индиите, по време на което *открива континента*³, Христофор Колумб потвърждава категорично, след като е обосновал географската и историческа истина, че „мястото, за което говоря, е земният Рай“ [с. 253]⁴. Всъщност голяма част от връзката се създава чрез показване на съгласуваността и в края на краищата на синтеза между традицията на откровението (обогадена от херменевтика и научна традиция) и географската реалност, открита от Колумб, превръщайки се по този начин в проява и сбъждане на казаното и пророкуваното в светите книги, и най-вече в Апокалипсиса. Новият свят (Индиите) и в частност разпознаването на земния рай във визията на Колумб са завършекът и осъществяването на една старинна и продължителна пророческа традиция, която кулминира в Апокалипсиса. В този смисъл за Колумб е логично и безспорно присъствието на Светата Троица, както и убеждаването на испанските крале „за това начинание до Индиите“, от момента, в който самият Бог „с устата на Исая на различни места в Свещеното писание говори за тези земи“, посочвайки също така Испания като разпространителка на името на Христос по света [с. 235]. За Колумб съвпадението, което потвърждава предсказанието, е фактът, че античната и библейска планина Софара (която той нарича Сопора), или планината Офир, от която Соломон е добивал златото⁵, намерено при една тригодишна експедиция „по края на Ориента“, сега е владение на испанския кралски двор, бидейки според него именно планината, издигаща се „на остров Еспаньола“ [с. 236]. От друга страна, пише Колумб в друго писмо до испанските крале през 1501 г., идеята за начинанието го е осенила в резултат на безспорно божествено откровение, а ентузиазмът му е без съмнение дело на Светия Дух, който със

светлината си засилва и изяснява казаното от „Светите и Свещени писания“, било в Стария, било в Новия завет, така че да се потвърди, че „онова пътуване до Индия“ е едно „пресветло чудо“, което Бог желае да се осъществи, правейки възможно другото начинание за „съдбата на Светия дом“, за да се сбъднат пророчествата и да се изпълнят времената [с. 335]. Връзката, без съмнение вдъхновена от Книгата на Апокалипсиса, между географското откритие и християнизацията на Индиите, и окончателното освобождаване на Божи гроб се разкрива на Колумб чрез Писанията и чрез „неколцина велики пророци, с няколко лица, които по божие откровение са казали нещо на тази тема“ [с. 336].

Очевидно е следователно, че пътуването се ражда по божия воля и се извършва, за да се изпълни планът на провидението; оттук и символното преображение, което прави от историите за откритието истинно и вярно знамение за второто пришествие. При това Колумб е сигурен, че начинанието му е желано, подкрепяно и направлявано от Господ, който в много случаи на отчаяние и страдание го е повдигал „с неговата божествена десница“, казвайки му „Слабоверни човече, стани! Това съм аз, не бой се“ [с. 288]. Така бива потвърдена есхатологичната и пророческата връзка между начинанието му и хода на времето: „Мен именно нашият Бог избра за свой вестител, като ми посочи къде се намират новото небе и новата земя, за която Господ говори с устата на свети Йоан в неговия Апокалипсис, а преди това с устата на Исая“ [с. 288]. Преположимо е аргументите на Колумб да са имали непосредствената и доловима цел да поискат настойчиво и да постигнат благосклонността и покровителството на краля на Испания, а силната религиозна конотация е възможно да е допринесла за ефикасността на риториката му. Това обаче не премахва факта, че съчетанието и постановката на въпроса са директен израз на една метафизична и пророческа визия за пътуването и неговата цел. Колумб си представя възхитителната история на Индиите според идеална схема, която обединява пророческото измерение, месианската и евангелска роля, апокалиптичната визия, свещената и инициационна същност на пътуването.

„В Стария завет с устата на пророците, а в Новия завет с устата на самия спасител Исус Христос е казано, че този свят ще има край“ [с. 336-337] и за мига на края и за известяващите го знаци пророците са говорили често и пространно. Августин и Пиер д'Айи, наред с други теолози, също така са изчислили отредените години на света на 7000 и на базата на тази цифра сега не пропускат, че „остават само 155 години до 7000, когато (...) светът трябва да се свърши“ [с. 337]. Тъй като края идва, разпийва света и отваря нови земи и нови небеса, необходимо е, от една страна, да се осъществи предизвестеното, а от друга, да се разпознае божественият и пророчески антиципиран произход на това, което е вече извършено.

Така „осъществяването на експедицията до Индия“ не е, както би могло да се сметне от страна на лишените от духовно вдъхновение хора, плод на *разум*, на *математика*, на *карти*, а сбъдване на „това, което е предрекъл Исая“ [с. 338]; и

това, което остава да се направи, е ясно посочено от волята господня. Големият проект за Йерусалим е заключителната стъпка към апокалипсиса, заедно с унищожаването на сектата на Мохамед: „Ще добавя, че на света има велики неща и Господ ни води към тях чрез знаменията... Кардинал Пиер г'Айи е писал много за края на сектата на Мохамед и за идването на Антихриста в един трактат, наречен *De concordia Astronomie veritatis et narrationis historiae* (За съгласуването между астрономическата истина и историческите разкази). Тук той цитира много астрономи, които разглеждат десетте обиколки на Сатурн... Абат Йоахим Калабрийски е казал, че този, който ще въздигне от руините светинята на Сионската планина, ще излезе от Испания“ [с. 339]. Основата на живота и делата на Колумб, и в частност на голямото американско начинание, е следователно изтъкана за вечността от божията ръка, оживена от духа, пазена, закрияна, съхранявана в своята цялост от провидението, което затова е създало един вестител и едно свято събитие, пътека за осъществяването на божия план и указание за това колко остава да се свърши⁶.

Именно Светата Троица според виждането на Колумб е склонила испанските крале, „най-великите крале на християнството, сторили толкова много за вярата и за нейното разпространение“, да подкрепят презокеанското му начинание, избирайки самия него за посланик на Христовата вяра [с. 234]. Веригата от връзки има небесен произход и всичките ѝ брънки се съдържат във вътрешността на божията воля. Пътуването започва „в името на Светата Троица“ [с. 235] и се провежда и извършва под нейната постоянна закрила. Всичко е следователно предопределено, така че победите, хората и местата се оказват моменти и преходи от едно духовно пътуване. В тази перспектива смяната на условията на небето, водите, въздуха става знак за предстоящото откритие и оттук за разбулването на смисъла на пътуването⁷. Така знаци за приближаващото събитие са променящото се поведение на компаса, появата на избуяли водорасли, подобни на „хвойнови клонки с сребрни плодове“ [с. 245], странното гържане на морето, което остава „съвсем гладко и спокойно“ въпреки присъствието на силен вятър, необичайната мекота на климата, равномерно приятен във всеки сезон [с. 246]. Промените позволяват на Колумб да модифицира традиционната сферична представа за света и да твърди, че той прилича на „круша, идеално заоблена“, с издатина, подобна на „нейната опашка“ или на „зърното на женска гърда“, и че това изпъкнало „място е най-високото и най-близо до небето“ [с. 334]; доказателството за това възвишение към небето е постепенното издигане на корабите, пътуващи към района, където „и температурата е по-приятна“ [с. 334]. Физическата реалност следователно бива четена непосредствено през наследения от райската култура кодекс на знаците и символите, така че се превръща в нещо различно от това, което непосредствено изглежда. „Земята Грасия“⁸ има „изключително мек климат“, а също земя и гървета, зелени и красиви като във вечна пролет, обитава се от население с „красиво телосложение“ и „с кожа по-бяла от всяко друго“, срещано дотогава: всичко

това се дължи, според символното преображение, на благословеното място с „най-приятна температура“ поради разположението му „по-близо до небето“ [с. 248-9]. И всъщност цялата изключителна реалност, видяна и предизвикваща възхищение, се дължи на близостта на земния рай, защото на края на света, „именно там е земният рай, до който никои не може да стигне, освен ако е такава волята божия“ [с. 250]. Така огромното срещнато количество сладка вода за Колумб „извират оттам и като дойде тук, образува това езеро“ [с. 251]. Той е следователно убеден „дълбоко в душата си“, че е намерил „земния рай“ [с. 253]. Типичните елементи на въображаемия рай се появяват в описанията на Колумб и допринасят за очертаването на контурите на блаженото място: гъста и буйна растителност, климат на вечна пролет, изобилни сладки води с тайнствен произход, плодородие на почвата, благосклонност на жителите, щедрост на земята, произвеждаща злато и други скъпоценни камъни и подправки. Сред елементите, характеризиращи областта, благословена и напоена с плодородието на съседния земен рай, е, както пише Колумб в отчета за третото си пътуване (1498), и златото; територията е богата със „златни буци с големи размери“, с мед, както и огромно количество „всякакви видове подправки“ и „изобилие от дървесни багрила“ [с. 236]. По повод на провинция Сигуара Колумб отбелязва, че тъй като „златото е в огромно изобилие“, жителите го използват без пестене, за да се кичат и да си правят украшения от различен тип (жердани, гривни, покривки за „столове, маси и ракли“) [с. 308]. Тази земя той определя като намираща се в околностите на Китай, т.е. все така в божествения Ориент и в околностите на райското възвишение. И все така в съседните на невидимата райска планина земи има цели райони, пълни със злато: „там навсякъде има злато и рудниците стигали до 20 дни път на запад“, а златото се носи от водите в огромни количества [с. 312]. За Колумб златото е свещен метал, преобразен от символната и иконична добродетел, която традицията винаги му е присъждала: ценността му произхожда от битието му на образ и символ на вечността. Така множеството реки, богати на злато, което може да се събира с ръце, голямото количество от ценния метал по повърхността на земята, истинските реки от злато, често споменавани в „Мемориал на Антонио Торес“, всички те потвърждават, от една страна, богатството на откритите земи, а от друга, сигурността за близостта им до земния рай. Идеята, която е в основата на всичко, е, че това злато се е открило на Колумб и на испанските крале, за да послужи на великото и апокалиптично начинание за отвоюването на Божи гроб⁹. Постоянното известяване, което Колумб вмъква във всички отнасящи се до Индиите писания и което е свързано с винаги изобилното присъствие на злато, не трябва следователно да ни кара да подозираме Великия адмирал в алчност или в инструменталната употреба на слънчевия метал, чиято цел е да подбужда алчността на испанските крале, а по-скоро да приемем, че присъствието на златото е очевиден и осезаем знак за преоткриването на блаженото място, на изгубения рай. Същевременно Колумб вижда и друга силна пророческа характеристика на това злато, за което

толкова говори, доколкото го приема като изключително средство за освобождението на Божи гроб: „Другото най-прочуто начинание чака с отворени обятия“¹⁰. Природата на пътуването се преобразява, разкривайки се като духовна история, небесен план, теофания. И както във всички духовни истории за дълги и мъчителни вътрешни пътувания, до светлината на видението и до постигането на целта се стига през мрак и нощи на отчаяние, на захвърленост и изоставеност. Така е за Колумб, както го описва в *Отчет от четвъртата експедиция*. Закомвен на устието на една река в земята Верагуа, той претърпява с екипажа си яростна и дълга буря, при която реката приижда неимоверно, вължетата се късат, а междувременно се оказва все по-трудно да се слезе на сушата. Бурното море и неспокойната атмосфера, враждебността на индианците и неприятните обстоятелства създават ситуация, която би могла да се дефинира в мистичен контекст като нощ на отчаянието. Колумб всъщност се намира сам-самичък навън, „далеч от сушата“ и „се мята в треска“ [с. 313]; така сред плач, стенания и безполезни призиви за помощ той най-накрая е сломен от умора и потъва в мъчителен сън. Насън, в мрака на отчаянието се чува „благ глас“, който казва на страдащия пътник: „О, глупави човече, немарлив във вярата и службата към твоя бог, бога на всички хора! Повече ли направи той за Моисей и за Давид, своя слуга? Откакто си се родил, винаги те е обграждал с най-големи грижи. Когато видя, че си стигнал угодна нему възраст, той разгласи името ти по чудоеен начин из целия свят. Индия... ти беше дадена от него като твоя собственост... Повери ти ключовете за вратите на Океана... Повече ли направи той за избрания народ на Израил, когато го изведе от Египет? Повече ли направи той за Давид, когато от пастир го направи цар на Юдея?... Бог никога не се отмята от своите обещания... Той точно и щедро изпълнява обещанията си“ [с. 313-314]. В съня, както често се случва в историите на пророците и на избраниците на Бога, Колумб чува гласа, който потвърждава и подсилва предопределеността, на която той е служител и пратеник, и узнава още веднъж, че страданието е необходимо за съвършенството на замисъла: „Не бой се, имай вяра! Мъките са издълбани в мрамор, и то не без причина“ [с. 314].

Във виждането и описанието, предадени от Колумб, Индиите не са точно *новият* свят, а античното, родното, първичното място на невинното и непокуварено човечество, точката на света, в която може да се намери елементът на обединение и на възобновената хармонична цялост с небето. Райската планина, толкова близка до небето, е точката на съюз между земята и небето, и следователно свещената възможност за възвръщане и възстановяване. Всичко останало, земя, продукти, дървета, животни, води и жители, е оползотворено като проверка и доказателство на господстващата и благоразумна идея за рая. Колумб следователно пътува без нуждата да се движи, или е могъл да пътува, оставайки неподвижен на брега на Океана, защото това, което намира, всъщност го *преоткрива*, а това, което вижда, го *вижда отново*. Това, което среща, вече го е виждал и срещал. Той пътува физически само за да отнесе пред очите на онези, които седем години са го

гразнели, пренебрегвали или клеветили, доказателството за това, което винаги е знаел и в което е вярвал, защото винаги е било писано, предопределено и организирано в подробности, божествено предвидено и подготвено. В действителност той извършва едно аскетично пътуване по мистичен маршрут: има преходи и изпитания, ужаси и опасности, чудеса и страхове, които служат не за да предизвестят благословените земи, а за да пречистят ума, сърцето и погледа на божия пратеник, на избраница на вечността.

Финалистката стратегия, за която говори Тодоров и заради която Колумб създава система за интерпретация на фактите, търсейки „потвърждение на една предварително възприета истина“ [Тодоров: 23], е много по-дълбока и културно по-сложна от разпознатата от Тодоров, тъй като Колумб всъщност не пътува, за да открие неизвестното, а за да преоткрие онези региони на света, които би трябвало да съществуват, за да придобие светът смисъл и болката му да намери покой. По-скоро метафизична носталгия, отколкото „финалистка стратегия“, е същността на начинанието и на интерпретацията на Колумб. Празното траене на времето и продължителната раздяла могат да бъдат запълнени и превъзможани чрез възстановяването на първичното единство и хармония. Колумб, изглежда, носи в себе си и върху себе си, под показните сигурности и горди уверения, мъката на историята и тревогата на съществуването, които той вижда да се разрешават и разтварят в изпълнението на Апокалипсиса.

В това вероятно е произходът на тази *другост* и състояние на безотечественост, които Тодоров [Тодоров: 52] посочва като дълбинен мотив, обясняващ липсата на възприемане на другия от страна на Колумб. Повече, отколкото на всичко друго обаче, той е чужд на света и на историята, защото предсказва и предвещава погълщането на новите небеса и на новата земя от огъня. Тревогата за края оживява предопределената мисия и пророческата роля.

Превод от италиански Калина Захова

Редактор Ангел Ангелов

Преводът е направен със съгласието на автора по: Mario Olivieri, *Viaggi.*

Persistenze e variazioni nell'idea di viaggio, Guerra edizioni, Perugia, 1997, p.

119-129.

¹ За носталгията, типична за епохата на Ренесанса, вж. Jean Delumeau, *Storia del paradiso. Il giardino delle delizie*, Mulino, Bologna, 1994, cap.VI, а за отношението към смъртта и към желанието за живот през Модерната епоха вж. A. Tenenti, *Il senso della morte e l'amore della vita nel Rinascimento (Francia e Italia)*, Einaudi, Torino, 1977. От Ж. Делюмо вж. освен това специфичната трактовка на ренесансовия дух и менталност: *La civilisation de la Renaissance*, Paris, Arthaud, 1973, II ed.; *La péché et la peur*, Paris, Fayard, 1983, итал. прев. Il Mulino, Bologna, 1987.

² Онирчен – принадлежащ или отнасящ се до съня. (Бел. ред.)

³ Христофор Колумб. *Дневници*. Варна, 1972, превод от полски Магдалена Атанасова. Същото издание е използвано за всички цитати от архивите на Колумб; по-нататък ще бъде отбелязвана само страницата в скоби. (*Бел. прев.*) На няколко места разликите между българското издание и италианския текст са съществени; в тези случаи преводът е по италианското издание. Марио Оливиери е работил по: *Cristoforo Colombo, Lettere ai reali di Spagna, Sellerio, Palermo, 1991; Nuovo Mondo. Gli Italiani, 1492-1565, a cura di P. Collo e P. L. Crovetto, Einaudi, Torino, 1991; Giornale di bordo di Cristoforo Colombo, Vottriani, Milano, 1985.* (*Бел. рег.*)

⁴ Тодоров [Цветан Тодоров. *Завладяването на Америка. Въпросът за другия. С.*, 1992, прев. Стоян Атанасов] определя като „фрапиращо“ „вярването“ на Колумб в „съществуването на земния рай“ [с. 19] и без затруднение заключава, че „религиозните предразсъдъци на Колумб оказват влияние върху неговите тълкувания“ [с. 19]. Според Тодоров Колумб „прилага ‘финалистка’ стратегия на тълкуване, подобна на начина, по който църковните отци са тълкували Библията“ [с. 20] и следователно прилага традиционния аргумент на авторитета, а „не на опита“ [с. 20]. За вярващия в библейското слово на Бога обаче е напълно легитимно да чете света и опита в светлината на откровението и за херменевтичните цели не би имало голяма разлика, ако се постави опитът на мястото на Библията, без да се пренебрегва фактът, че почти догматичният критерий на опита е исторически и културно много по-скорошен. Но трябва да се добави, както обосновава Жан Делюмо, че вярата в земния рай е преминала далеч отвъд средновековната ограда, за да се разположи гостя навътре в Модерната епоха, и че вярването в земния рай не е непременно неуместно, а е същностна характеристика както на „менталността“ на Колумб, така и на мнозина други чак до късния XVII век. Въпросът е, че Колумб е *вярвал* в съществуването на земния рай и е *вярвал*, че го е приближил и заобиколил и че пътуването му е било към Индиите или към този Ориент, от който, от който, както той твърди, е дошла за първи път светлината.

⁵ Трета книга Царства, 9:27. (*Бел. рег.*)

⁶ Колумб представя по експлицитен начин цялото си съществуване като проект на провидението и осъществяване на една предначертаност в *Писмо до краите* от 1501 г. Във въвеждението той непосредствено и същностно свързва това, което е и което е извършил, с проекта за „отвоюването и връщането на Божия гроб на Светата воюваща църква“ въз основа на личната си съдба, интерпретирана като призвание и божие посланичество.

Именно Бог, твърди Колумб, „ми даде ум и схватливост“, а оттам и способността да опознотвори всички познания и всички случаи да проникне в „тайните на света“ [с. 334]. Бог му е „просветли(л) разума“, за да му даде възможност за плаването до Индиите, както и му е дал волята „за изпълнението на този план“ [с. 335]. Светият Дух го е осветил с „чудодейни лъчи“, така че да продължава проекта и да може да го завърши. Тъй като: „Бог пожела да направи истинско чудо при онова пътуване до Индия, за да възрадва мене и другите за съдбата на Светия дом“ [с. 335]. На същата пророческа цел Колумб подчинява и насочва онези често несъществуващи планини от злато, които твърди, че е намерил в откритите земи, защото е решил „цялата печалба от моето начинание да отиде за превземането на Йерусалим“ [с. 144]. Заради всичко това той се представя като избраник и белязан от божията мощ, като *невинен* и *невеж*, но все пак сподобен от божие слово, а оттук и оживен от пророчески дух и от словото на истината, защото Бог, припомня Колумб, „запазва толкова неща скрити пред мъдреците, а ги явява пред простите“ [с. 336].

⁷ Както отбелязва Тодоров [с. 25], Колумб дава на „значите на природата“ тълкуване, което „се определя от търсеня резултат“. И е очевидно как четенето на явяващото се става доказателство за увереността, че се намира не само в Индиите, но и в околностите на земния рай. По-нататъшно потвърждение е дадено от това, което Тодоров наблюдава относно „изключителното внимание“, вложено от Колумб в „даването на имена“, т.е. той се държи „подобно на Адам в Едемската градина“ [с. 30]. Тонът на наблюдението е тон на силно подобие, пренебрегващо детайла, според който Колумб е бил сигурен, че се намира в регион, близък до земния рай, и даването на „правилни имена“ би могло да е действително проява на убеждението му, че е достигнал не само до първичното място, но и до първичното състояние. Аналогично, мнението на Колумб за местните жители, че „са най-щедрите хора на света“ [цит. съч., с. 41], дори и да допринася, както правилно отбелязва Тодоров, „за изграждането на мита за добрия дивак“ [с. 41], трябва да бъде също така върнато обратно към идеята, че тези земи, именно заради райското съседство, трябва да са населени от хора благи, наивни, невинни, естествено великодушни.

⁸ „Земята на Божията милост“. (Бел. рег.)

⁹ Земята Верагуа, богата на злато, отличаваща се с красиви и добре обработени земи, обитавана от кротки и мирни жители, дава повод на Колумб да се върне към пророческата природа на откритието и към пряка връзка между откритието и освобождаването на Божи гроб. Отново в *Отчет от четвъртата експедиция* златото бива прието – освен заради икономическата си ценност – най-вече като символ и средство на провидението. „Златото е най-съвършеното нещо“, защото притежаващият го, освен че „може да постигне всичко на света“, също може „и дори да вкара душата си в рая“ [с. 319]. Златото гарантира един вид честност на тялото, както знаят жителите на Верагуа, които го погребват за тази цел заедно с тленните останки. Но изобилието на злато в местността е отнесено от Колумб отново към библейския контекст, посредством връзка между произхода на огромното количество злато, с което е можел да разполага Соломон, както е описано от Йосиф Флавий, и находищата на Верагуа [с. 319]. „В завещанието си Давид оставил три хиляди центнера индийско злато на Соломон за строежа на храма; а доколкото можем да вярваме на Йосиф, то е било получено от същите тези земи“ [с. 319-20]. От същото повярвано и смело обосновано съвпадение Колумб извежда неоспоримостта на апокалиптичния проект: „Йерусалим и Сион трябва да бъдат въздигнати от християнски ръце; а в псалм XIV Боз вече е казал с устата на своя пророк кой ще бъде този, който ще извърши това. Абат Йоахим твърди, че този човек ще дойде от Испания“ [с. 320]. Проблемът за географската точност и за херменевтичната приемливост не засяга вътрешната увереност на Колумб и убеждението му, че е постигнал съдбата и че със своите открития е подготвил вече близкия свършек на времената. Присъствието на йоахимитски апокалиптизъм прави още по-очевидно това, че извършваното от Колумб не е нищо друго освен божествен план и че неговото пътуване е в действителност само завърщане и възстановяване на първичното единство. Сакралността на пътуването, и съответно неговата пророческа предопределеност и олицетворение, произхожда от предопределеността на цялостния замисъл и от необходимостта от неговото изпълнение.

Който стане изпълнител, дори на една част, прескача простото темпорално измерение, за да се разкрие като служител и изпълнител на небесната воля и следователно главно действащо лице на една езотерична история, която го пречиства и издига интелектуалната му способност.

¹⁰ Цветан Тодоров в своите анализи и размисления върху идеалния свят на Колумб и начинанието му достига в крайна сметка до присъждане на една вторична стойност, подчинена на голямото повтарящо се внимание на Адмирала към златото. След като аналитично е констатирал, че златото „е вездесъщо“ преди всичко по време на първото пътешествие, и е допуснал като непосредствено заключение, че „той е действал най-вече от стремеж за забогатяване“, Тодоров завършва с наблюдението, че е достатъчно „да прочете човек всичко, което той е написал, за да се убеди в противното. Колумб просто знае каква примамка е богатството и в частност златото“ [Тодоров, с. 12].

Според Тодоров, който не изглежда да придава голямо значение на апокалиптичния дух, живеещ в Колумб, дълбоката подбуда би трябвало да се открие в „разпространяване на християнството“ [с. 14], която е много по-мощна от откриването и притежанието на злато. „Световната победа на християнството – това цели Колумб, човек дълбоко религиозен..., поради което се смята за богоизбран, за натоварен с божествена мисия и навсякъде вижда божествена намеса“ [Тодоров, с. 14]. Също и проектът за освобождение на Божи гроб, който Колумб остава в наследство на сина си и на други наследници, в случай че съверните го изоставят, е върнат от Тодоров в кръга на силната религиозност на великия мореплавател и изтласкан в един подчертан архаизъм на неговата вяра [с. 16]. Противоречието бива разрешено в по-скоро повърхностния в своите елементи парадокс, според който е нужно именно това *средновековно* постоянство, за да бъде открита Америка и да се „възвестят новата ера“ [Тодоров, с. 16]. Очевидно е, че Колумб, както своите съвременници, не е подозирал, че е средновековен или модерен, и че е донякъде подвеждащо и в края на краищата идеологическо да се интерпретира с много по-късни категории една сложна реалност, която е в процес на трансформация, но все пак конкретна и значеща в своето цяло.